

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СЕРДЮК ІВАН ВІКТОРОВИЧ

УДК 340.12

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВА ТА МОРАЛІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС**

12.00.12 – філософія права

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри філософії права та юридичної логіки

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Меленко Сергій Гаврилович,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
завідувач кафедри європейського права та порівняльного правознавства

кандидат юридичних наук, доцент
Бровко Наталія Іванівна,
Білоцерківський національний аграрний університет,
завідувач кафедри історії, теорії держави і права та державного будівництва

Захист відбудеться «25» січня 2019 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.01 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії
внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «21» грудня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. І. Кудерміна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасному суспільству притаманний прискорений темп глобальних інформаційних процесів, створення нових інтелектуальних продуктів, перетворення інформації на важливий ресурс людства. Глобальна цивілізація переходить у новий якісний стан – інформаційне суспільство, що спонукує до широкого наукового дискурсу відносно оцінок, підходів, тенденцій, проблем і прогнозів його розвитку. Революційні перетворення на ринку телекомунікаційних технологій створюють ситуацію, яка, з одного боку, відкриває додаткові можливості для прогресу, а з іншого, породжує все більшу кількість гострих соціальних проблем, у тому числі морально-правового характеру. Докорінні зміни, що відбуваються в життєдіяльності суспільства, потребують переосмислення ролі соціальних регуляторів, перш за все, права та моралі, як основних засобів упорядкування людського співжиття. Від їх ефективної взаємодії значною мірою залежить стан законності та правопорядку, рівень правової культури і правосвідомості.

Сьогодні, коли перед Україною постає задача захисту національних інтересів і суверенітету, необхідно прийняти усі міри для прискорення реалізації інформаційних процесів в Україні. Ті держави, які залишаються осторонь інформаційної революції, приречені на економічне, технологічне, політичне, культурне і загальне цивілізаційне відставання, вони стають аутсайдерами інформаційного прогресу. Тому однією з пріоритетних задач української держави є побудова відкритого інформаційного суспільства, в якому кожен громадянин мав би вільний доступ до інформації та знання. Особливістю трансформаційних перетворень в Україні є те, що процес побудови інформаційного суспільства співпадає зі стратегічною метою вступу до Євросоюзу, що актуалізує проблеми інтернаціоналізації у правовій і моральній сферах. Для України, яка затверджує себе у світі самостійних і рівноправних держав, концептуальний аналіз взаємозв'язку права та моралі потребує реального наповнення. На фоні радикальних перетворень соціального буття виникає гостра необхідність вивчення проблем безпосередньої взаємодії нормативних систем права та моралі в контексті побудови інформаційного суспільства, які виступають як регуляторами поведінки окремих осіб, так і детермінантами суспільного розвитку в цілому. Процес «переоцінки цінностей», їхньої трансформації, формування нових ціннісно-сміслових моделей є досить складним і болючим, потребує комплексного аналізу, у тому числі з боку юридичної науки. Постає очевидна потреба в глибокому проникненні у сутність взаємодії права та моралі на основі філософсько-правового осмислення як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Дослідження взаємодії права та моралі в умовах інформаційного суспільства є актуальним і украй необхідним, бо тільки адекватне розуміння тих змін, що відбуваються в житті суспільства, дозволить знайти шляхи виходу України із затяжної системної кризи.

Теоретичною основою дослідження є філософсько-правові джерела у межах природно-правового підходу тлумачення сутності права (Демокрит, Платон, Аристотель, Августин Аврелій, Фома Аквінський, Г. Гроцій, Дж. Локк, Т. Гоббс, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель, А. Шопенгауер, Г. Єллінек, В. С. Соловйов, Б. О. Кістяківський, Л. Фуллер) і юридичного позитивізму (Дж. Бентам, Дж. Остін, Г. Кельзен, Р. Ієринг, Г. Гарт) та їх аналіз в роботах сучасних філософів і правників (С. С. Алексєєва, Л. В. Батієва, А. А. Гусейнова, В. Ковальчука, М. В. Костицького, С. І. Кравченко, Д. Ллойда, В. С. Нерсисянца, С. П. Сінха, Е. Ю. Соловйова та ін.)

Значний внесок у дослідження взаємодії права та моралі як ціннісно-нормативних і світоглядних орієнтирів людської діяльності зробили зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема О. К. Абросімова, Ю. А. Агешин, С. С. Алексєєв, О. О. Бандура, В. В. Бібіхін, Ю. М. Бондар, В. М. Братасюк, Л. Т. Гобгауз, А. А. Гусейнов, О. Г. Данільян, Р. Дворкін, О. П. Дзьобань, С. В. Джолос, С. В. Дрожжина, О. М. Єлманова, М. В. Костицький, Д. Ллойд, М. М. Косьмій, О. Е. Лейст, І. І. Лукашук, Л. В. Максимов, В. А. Малахов, В. С. Нерсисянц, І. І. Припхан, Г. Радбрух, Г. Ю. Семігін, Т. І. Тарахонич, І. С. Тімуш, Ф. А. фон Хайек.

Загальнотеоретичними засадами дослідження стали роботи засновників концепції інформаційного суспільства та їх послідовників, які сформулювали саме поняття «інформаційне суспільство», дослідили його сутність і зміст, осмислили буття соціуму на новому етапі цивілізаційного розвитку: З. Бауман, У. Бек, Д. Белл, Ж. Бодрійяр, Д. Ванг, Ю. Габермас, Г. Дордіг, П. Друкер, Ж. Елльоль, Р. Інглегарт, М. Кастельс, Л. Лессіг, Р. Мансел, Й. Масуда, Ф. Махлуп, М. Порат, М. Рубін, О. Тоффлер, Ф. Уєбстер.

Дослідження процесу вступу людської цивілізації у нову стадію розвитку, стадію інформаційного суспільства, знайшло відображення в роботах вітчизняних вчених, які розробили власні підходи до визначення сутності та проблем інформаційного суспільства: О. Воробйова, С. Л. Гнатюк, О. А. Гриценко, О. В. Гриценко, І. С. Даниленко, О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, Д. В. Дубов, Д. В. Дюжев, М. З. Згуровський, А. М. Іовчева, В. П. Колісник, А. В. Колодюк, М. В. Костицький, Н. В. Кушакова-Костицька, Ю. В. Нестеряк, О. В. Михайловська, А. В. Пазюк, Л. В. Первалова, В. Петрик, В. Г. Пилипчук, Ю. Л. Рижкова, А. І. Семенченко, В. Ю. Степанов та ін. Морально-правові колізії інформаційного суспільства висвітлюються в роботах Т. В. Безверхої, В. В. Білоуса, В. М. Братасюка, В. Д. Водніка, О. І. Гвоздіка, Л. М. Герасіної, Є. О. Гіди, Т. А. Гринченко, О. Г. Данільяна, О. П. Дзьобаня, О. Ю. Дроздова, Р. А. Калюжного, В. В. Костицького, М. В. Костицького, Н. В. Кушакової-Костицької, Ю. Є. Максименко, В. Мовчан, О. В. Павлишина, С. М. Ратушного, І. В. Сердюка, І. С. Тімуш, А. С. Токарської, П. Фролова, В. С. Цимбалюка та ін.

Роботи вказаних авторів дали можливість усвідомити складність і неоднозначність досліджуваної теми, сприяли вибору теоретико-методологічних засад дослідження. Тема взаємодії права та моралі завжди

привертала увагу дослідників, але вона й досі не втратила своєї актуальності. Більшість авторів, звертаючись до даної проблематики, в основному приділяють увагу її правовому або соціально-філософському аспекту, тому відчувається брак сучасних комплексних досліджень, присвячених філософсько-правовому аналізу цієї проблеми, який дозволив би осмислити взаємодію права та моралі в інформаційному суспільстві, виявити зв'язки між розвитком інформаційного суспільства та тими викликами, що постають у морально-правовій сфері. Все це потребує всебічного дослідження і зумовлює необхідність і актуальність даної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженій Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленій Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженому наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1208, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. Актуальність теми артикулює мету дисертаційної роботи: цілісний філософсько-правовий аналіз і наукове осмислення взаємодії права та моралі в сучасному інформаційному суспільстві, виявлення зв'язків між розвитком інформаційного суспільства та тими викликами, що постають у морально-правовій сфері.

Реалізація поставленої мети зумовила постановку і розв'язання таких дослідницьких *задач*:

- визначити методологію та понятійний апарат, використання яких сприятиме виконанню дослідницьких задач;
- теоретично осмислити філософсько-правові підходи до трактування взаємодії права та моралі як ціннісно-нормативних і світоглядних орієнтирів людської діяльності;
- визначити співвідношення та взаємовплив права та моралі як взаємодіючих соціальних регуляторів;
- дослідити й узагальнити основні концепти інформаційного суспільства, його перспективи і загальнолюдські проблеми побудови;
- окреслити морально-правові засади розвитку інформаційного суспільства та визначити коло проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на традиційні духовні цінності;

– охарактеризувати систему взаємодії міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства;

– з'ясувати стан, перспективи розвитку і прогалини реалізації інформаційного суспільства в Україні;

– виявити специфіку, тенденції та морально-правові проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні;

– надати пропозиції щодо захисту суспільної моралі та подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні;

– обґрунтувати необхідність подальшого реформування діяльності Національної поліції України з метою приведення її у відповідність до європейських стандартів і викликів сучасного інформаційного суспільства.

Об'єкт дослідження – право та мораль в інформаційному суспільстві.

Предмет дослідження – філософсько-правова рефлексія взаємодії права та моралі в умовах інформаційного суспільства.

Методи дослідження зумовлені складністю і своєрідністю об'єкта дисертаційної роботи. Підґрунтям дослідження став філософсько-методологічний плюралізм: визнання різних методів, здатних розкрити взаємозв'язок права та моралі в умовах побудови інформаційного суспільства. Стрижневим методологічним підходом в дисертаційному дослідженні є *аксіологічний*. Правові та моральні цінності разом складають аксіологічну сферу суспільства і тому досліджуватися вони мають не відокремлено, а у тісному взаємозв'язку, що відповідає гармонійному і природному процесу функціонування суспільства. *Діалектичний* метод, як універсальний метод філософського пізнання, дозволив дослідити комплекс суспільних явищ і процесів у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості (п. 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2) Для збереження логічної цілісності, несуперечності й послідовності, дослідження ґрунтувалось на дотриманні основних логічних законів, правил побудови форм мислення й аргументації. *Історичний* метод дозволив розглянути еволюцію поглядів на взаємодію права та моралі в теорії природного права і юридичного позитивізму, етапи становлення інформаційного суспільства у світі та Україні (п. 1.2, 2.1, 3.1). Завдяки *системному* методу у роботі було визначено необхідність узгодження нормотворчого процесу в інформаційній сфері України з нормами міжнародного інформаційного права і положеннями правових актів Європейського Союзу, надав змогу розглянути взаємодію права та моралі у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності, дослідити інформаційне суспільство як складне системне утворення, визначити особливості морально-правових засад його розвитку комплексно, з'ясувати взаємодію міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства (п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Порівняльно-правовий* метод використовувався при порівнянні природно-правового і позитивістського підходів в тлумаченні взаємодії права та моралі, міжнародного права та національних правових систем (п. 1.2, 2.3). На підґрунті *формально-юридичного* методу проаналізовано інформаційне законодавство (п. 3.1, 3.3). Засобом тлумачення й інтерпретації юридичних

текстів і правових теорій як особливого різновиду юридичної діяльності в дослідженні стала юридична герменевтика.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дана робота є комплексним дослідженням, в якому здійснено цілісний філософсько-правовий аналіз і наукове осмислення взаємодії права та моралі в сучасному інформаційному суспільстві, виявлені зв'язки між розвитком інформаційного суспільства та тими викликами, що постають у морально-правовій сфері. У дисертації сформульовано ряд концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

– обґрунтовано процес конвергенції юридичного позитивізму та теорії природного права: в сучасній філософії права спостерігається поступове зближення позицій позитивістського і природно-правового підходів, подолання гострої поляризації цих учень, які вже не виступають як антагоністи, а взаємодоповнюють один одного;

– на основі системного методу окреслено морально-правові засади розвитку інформаційного суспільства та визначено коло проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на традиційні духовні цінності;

– доведено необхідність розширення сфери застосування Закону «Про захист суспільної моралі» на засоби просування продукції, якщо вони суперечать моральним принципам;

– запропоновано практичні заходи державної політики в сфері захисту суспільної моралі та подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні;

удосконалено:

– положення про розуміння права та моралі як соціальних і суспільних явищ, ефективних регуляторів суспільних відносин, які в умовах інформаційного суспільства мають, по можливості, не протидіяти, а співіснувати і взаємодіяти;

– розуміння тенденцій становлення й розвитку інформаційного суспільства, серед яких виділено два напрями: 1) соціалізація економічних структур і відносин приватної власності, обмеження державної влади; 2) індивідуалізація економічних і соціальних процесів, наповнення їх особистісним сенсом;

– уявлення про вплив інформаційних технологій на поведінкові стандарти й стереотипи, світовідчуття та ціннісні орієнтації особистості;

– концептуальне бачення подальшого реформування діяльності Національної поліції у відповідності до європейських стандартів;

дістало подальший розвиток:

– теоретичне підґрунтя концепту інформаційного суспільства, який відображає виникнення нової системи регламентації суспільного буття та формує гуманістичний вимір технологічного прогресу;

- аргументація щодо необхідності сполучення інформаційно-комунікаційних технологій з розробленням соціальних програм, утвердженням верховенства права і дотриманням інтересів особистості, суспільства і держави;
- уявлення про нові ціннісні орієнтації інформаційного суспільства та вплив аксіологічного плюралізму на стан суспільної й індивідуальної свідомості;
- розуміння мети та особливостей процесу взаємодії міжнародної правової системи і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства;
- з'ясування причин, що сповільнюють процес побудови в Україні відкритого інформаційного суспільства;
- визначення моральних принципів професійної діяльності правоохоронців.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у:

- *законотворчій діяльності* – при удосконаленні чинного та розробці нового законодавства, спрямованого на формування в Україні інформаційного суспільства та інтеграцію в глобальний інформаційний простір;
- *правозастосовній діяльності* – при розробці Кодексу комп'ютерної етики ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», що сприятиме впровадженню інформаційного законодавства у навчально-виховний процес (акт про впровадження від 26 січня 2018 р., № 01-18) та для підвищення ефективності дотримання чинного законодавства та етичних стандартів в діяльності ЗМІ (довідка про впровадження суспільно-політичної газети «Південна зоря» від 25 січня 2018 р. Вих. № 9);
- *практичній діяльності правоохоронних органів* – при впровадженні в практику професійної діяльності Правил етичної поведінки поліцейських (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України);
- *правовиховній діяльності* – при розробленні рекомендацій щодо безпечного використання дітьми та підлітками Інтернету з метою інформування про можливі аморальні та протиправні наслідки неконтрольованого використання інформації та комунікаційних технологій, попередження кіберзлочинів, виховання відповідальної онлайн-поведінки (довідка про впровадження Бердянської спеціалізованої школи I-III ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов від 25 січня 2018 р. № 02/24);
- *освітньому процесі* – при розробці та викладанні курсів «Філософія права», «Філософські проблеми правового виховання», «Теорія держави і права», «Методологія наукових правових досліджень», «Організація судових та правоохоронних органів» (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10 квітня 2018 р. та ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» від 06 вересня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертацію автором виконано самостійно. Усі положення і висновки, сформульовані в роботі є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено у науковій статті

«Інформаційне суспільство: сутність та основні концептуальні підходи», підготовлених у співавторстві з Н. В. Кушаковою-Костицькою, дисертанту належить 90 % матеріалу. Інші матеріали, що належать співавторам, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських конференціях, а саме: «Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість та вдосконалення» (Бердянськ, квітень 2015, 2016, 2017), «Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи (присвячена 20-ті річчю кафедри юридичної психології НАВС та 40-ка річчю судово-психологічної експертизи в Україні)» (Київ, квітень 2015), «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, березень 2016), «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (Київ, листопад 2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 15 публікаціях, з них 7 статей опубліковано у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, а також у тезах 6 доповідей на вказаних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (319 найменувань на 29 сторінках) та двох додатків на 6 сторінках. Загальний ний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з них основного тексту – 193 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, стан її наукової розробленості; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методологічну основу дисертації. Сформульовано положення, що містять наукову новизну одержаних результатів, їх наукове та практичне значення, наведені дані про апробацію та публікації, структуру і обсяг роботи.

Розділ 1 «Джерельна база та бібліографічний огляд проблеми взаємодії права та моралі» складається з трьох підрозділів, в яких розкриваються філософсько-правові, загальнотеоретичні і методологічні аспекти дослідження взаємодії права та моралі.

У *підрозділі 1.1. «Філософсько-методологічні засади дослідження»* здійснено огляд основних методологічних підходів та методів, які використано для дослідження обраної теми. Понятійні категорії дисертаційного дослідження передбачають одночасно і диференційований, і інтеграційний підходи на основі використання комплексних даних філософії і права. Дослідження права в сучасних умовах потребує поєднання класично-раціональної, некласичної та посткласичної методології. Підґрунтям дисертаційного дослідження став філософсько-методологічний плюралізм, тобто визнання різних методів, здатних розкрити взаємозв'язок права і моралі в умовах переходу до

інформаційного суспільства. Тим самим основними засадами дослідження стали провідні положення постмодерної інтелектуальної традиції.

У підрозділі 1.2. «Аналіз філософсько-правових джерел» аналізується розуміння проблеми взаємозв'язку права та моралі в історії філософсько-правової думки з позицій природно-правового та позитивістського підходів. Теорія природного права обґрунтовує необхідність відповідності права моральній природі людини. В античній філософії (Демокрит, Аристотель, Платон, Цицерон) ще не було чіткого розмежування права та моралі, їх взаємодія розглядається як взаємний позитивний вплив на формування особистості, як необхідна умова виховного процесу. Середньовічній філософській думці притаманне більш глибоке розділення сфери права та моралі. Християнські мислителі (Августин Аврелій, Фома Аквінський) відстоювали ідею єдності природного й позитивного права, людські закони мають репрезентувати той мінімум моралі, який необхідний для існування суспільства. В роботах філософів Нового часу поняття права включає в себе моральні характеристики, у результаті чого природне право постає як симбіоз різних соціальних норм, певний морально-правовий комплекс, з позицій якого оцінюється позитивне право. Філософське обґрунтування взаємодоповнюваності права й моралі міститься в роботах І.Канта, який вважав ці соціальні регулятори взаємодоповнюючими протилежностями. В системі Гегеля право та мораль існують у сфері моральності, вони не можуть відокремлено один від одного впливати на суспільні відносини. Позиція моралізації права також притаманна А. Шопенгауеру, Г. Єллінеку, Б.О. Кістяківському, В.Соловйову.

Розмежування етики і правознавства пов'язано з появою юридичного позитивізму. Позитивісти Дж. Бентам, Г. Кельзен, Р. Ієринг, Г.Гарт, протиставляючи право та мораль, представляють їх взаємодію як конфронтацію, право та мораль не повинні змішуватися, а саме право має розглядатися як система логічно взаємопов'язаних норм, у межах якої будь-яке юридичне рішення не потребує морального обґрунтування. Існують певні розходження щодо концептуального розмежування права та моралі між позитивістами, однак вони не носять принципового характеру й обумовлені контекстом дискурсу з прихильниками теорії природного права.

Автор стверджує, що сьогодні у правознавстві відбувається процес конвергенції юридичного позитивізму й теорії природного права. Позитивісти не заперечують взаємозв'язку права та моралі, моральної складової у змісті права, вони визнають, що правова система може безпосередньо включати в себе певні моральні норми. З іншого боку, прихильники теорії природного права вважають, що мораль включає в себе також обов'язок зберігати правопорядок, зокрема систему юридичних законів встановлених державою.

У підрозділі 1.3. «Загальна характеристика взаємодії права та моралі як соціальних регуляторів» визначено співвідношення і взаємовплив права та моралі як взаємодіючих соціальних регуляторів. У якості соціальних інститутів, право та мораль розвиваються разом із суспільством, і хоча взаємодія та взаємовплив між ними історично набувають різних форм, змісту і значення,

вони зберігають нерозривний внутрішній зв'язок між собою. Право та мораль діалектично взаємопов'язані й взаємообумовлені: під впливом високоморальних норм і цінностей право постійно удосконалюється, а право, у свою чергу, має зворотний вплив на моральність, поведінку і традиції людей. Однак ця взаємодія через те, що за своєю суттю право й мораль є різними формами суспільної свідомості, є складною і неоднозначною. Взаємодія права та моралі не є одnobічним впливом моралі на право чи навпаки, це скоріше процес взаємовпливу один на одного, який сприяє прогресу як моральних, так і правових відносин. Впливаючи на мораль, право сприяє більш глибокому її укоріненню в суспільстві, одночасно воно само під впливом моралі постійно збагачується, зростає його авторитет і роль як соціального регулятора суспільних відносин. Таким чином, право та мораль взаємодоповнюють один одного і тому вони не повинні протиставлятися. Можна припустити, що з часом взаємозв'язок і взаємодія права та моралі будуть тільки зміцнюватися: право дедалі все більше стане спиратися на моральні норми, а мораль – забезпечувати добровільне дотримання права.

Розділ 2 «Інформаційне суспільство: основні проблеми та тенденції взаємодії права і моралі» складається з трьох підрозділів і присвячений проблемі формування та розбудови глобального інформаційного суспільства, окреслено виклики та загрози, пов'язані з інформаційним суспільством.

У підрозділі 2.1. «Сучасні концепції інформаційного суспільства як розвиток теорій постіндустріалізму» досліджуються та узагальнюються основні концепти інформаційного суспільства, його перспективи і загальнолюдські проблеми побудови. Вислів «інформаційне суспільство» в якості нової назви постіндустріального суспільства з'являється в роботах Д. Белла, Е.Тоффлера, Ф. Махлупа, Ю. Хаяші, Й. Масуди, М. Пората, Р. Мансела та ін. Найбільшого визнання теорія інформаційного суспільства отримала у 70-80-ті рр., коли швидко розповсюджувалися технологічні досягнення, а інформація стала основою перетворень соціальної структури і суспільних відносин. Починаючи з другої половини 80-х рр., більшість американських і європейських дослідників стали акцентувати увагу на ролі та значенні скільки знання, що стало причиною появи нового визначення сучасного суспільства – «knowledge society» («суспільство знань»). Наступний етап розвитку концепцій інформаційного суспільства пов'язаний з набуттям ним у 90-ті рр. глобального характеру. М. Кастельс, автор концепції мережевого суспільства, провідною рисою цього суспільства вважає зміни напряму використання знання та інформації, у результаті чого головну роль у житті людей набувають глобальні, мережеві структури, що призводить до децентралізації і спільної координації самопрограмованих і самопрямованих суб'єктів. Переваги і недоліки концепцій інформаційного суспільства досліджуються британським соціологом Ф. Уебстером, який виділяє п'ять основних критеріїв для характеристики інформаційного суспільства: технологічний, економічний, просторовий, культурний і якісний.

Аналіз робіт зарубіжних і вітчизняних дослідників дозволяє виділити основні підходи до теоретичного осмислення концепту «інформаційне суспільство», під яким розуміється: 1) суспільство нового типу, формування якого відбувається в результаті нової глобальної соціальної революції, в основі якої лежить вибуховий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій; 2) суспільство знання, в якому головною умовою благополуччя кожної людини і кожної держави стає знання, отримане завдяки вільному доступу і вмінню працювати з інформацією; 3) глобальне суспільство, в якому обміну інформацією не заважають ані часові, ані просторові, ані державні кордони; 4) суспільство, яке з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з іншого, відкриває кожному суспільству нові можливості для самореалізації.

Підрозділ 2.2. «Морально-правові засади розвитку інформаційного суспільства» окреслює морально-правові основи розвитку інформаційного суспільства та визначає коло проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікативних технологій на традиційні духовні цінності. Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, безпосередньо стосуються місця людини в інформаційному світі. Філософи і соціологи, які досліджують суспільно-культурні наслідки технічного розвитку (З. Бауман, У. Бек, Ж.Бодрійяр, П. Козловські та ін.), відмічають, що інформаційне суспільство характеризується новим витком індивідуалізації, появою гіперіндивідуалізації такого типу, у порівнянні з яким значимість будь-якого соціального інституту стає відносною. Користувач Всесвітньої мережі знаходить для себе у кіберпросторі зону свободи без обмежень і тих норм, що мають важливе значення і є обов'язковими у соціальному, професійному й родинному оточенні. Складається нова форма соціальних взаємовідносин, в яких Інтернет стає організуючим началом: віртуалізується не лише суспільство, але й породжена ним особистість. Змінюється увесь життєвий світ людини, з'являються нові морально-правові проблеми, які вимагають обговорення у рамках гуманітарного знання: необхідність переосмислення ролі моралі в житті суспільства та індивіда, гранична індивідуалізація і віртуалізація людського життя, домінування публічності та втрата цінності конфіденційності, криза духовності, зростання відчуження, поширення плюралістичної ідеології та втрата чіткої ієрархії моральних цінностей, дотримання прав інтелектуальної власності, розповсюдження кіберзлочинності, забезпечення інформаційної безпеки тощо. Успішність вирішення цих проблем є одним із тих чинників, що впливають на розвиток глобального інформаційного суспільства. Правова система в умовах розширення кіберпростору потребує модернізації, а сам кіберпростір – етичних норм поведінки.

У підрозділ 2.3. «Взаємодія міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства» дається характеристика системи взаємодії міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства. Стверджується: стрімкі зміни в суспільному житті, що відбуваються у процесі розвитку інформаційного суспільства, викликають гостру необхідність у виробленні узгоджених дій міжнародного співтовариства,

спрямованих на визначення загальних принципів поведінки і основних засобів їх реалізації на рівні окремих країн і глобального соціуму в цілому. Основоположні документи, прийняті на рівні ООН, ЮНЕСКО, міжнародних регіональних і неурядових організацій, націлені на те, щоб спрямувати стихійний розвиток глобального інформаційного суспільства у бік його гуманізації, подолання інформаційної нерівності, збереження культурного різноманіття і багатомовності на Землі, тобто цілеспрямованого створення суспільства знань. Інтеграція інформаційного законодавства обумовлена характером інформаційного суспільства, його соціально-економічними та інформаційно-технологічними передумовами і представляє собою зближення міжнародного законодавства і внутрішньодержавних нормативних правових актів різних країн шляхом вироблення єдиних цілей і задач, принципів і засобів правового регулювання інформаційної сфери. Форма і механізми інтеграції інформаційного законодавства повинні враховувати внутрішні умови і особливості національної законодавчої системи.

Розділ 3 «Закріплення в праві та моралі українського суспільства глобальних змін сучасного світу» складається з трьох підрозділів, в яких досліджується розвиток і морально-правові проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні.

У підрозділі 3.1. «Концептуальні основи формування інформаційного суспільства в Україні та перспективи інтеграції в глобальний інформаційний простір» з'ясовується стан, перспективи розвитку і прогалини реалізації інформаційного суспільства в Україні. В цілому в Україні сформовані передумови розвитку інформаційного суспільства: високий рівень освіченості населення; успішний ринок телекомунікацій, інформаційних технологій; інформація стає важливим ресурсом політичного, соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку; зростає кількість україномовних сайтів в Інтернеті; збільшується кількість корпоративних інформаційних мереж; розширюється національна мережа зв'язку, активно досліджуються і розробляються інформаційно-комунікаційні технології, сформовані концепції та програми інформатизації, визначені правові засади інформаційного суспільства. Однак позитивна динаміка ще не стала визначальною, цілий ряд причин, що носять комплексний характер, сповільнює цей процес: загальноекономічні, відсутність цілісної інформаційної інфраструктури, розпорошеність державних інститутів, що відповідають за входження України у глобальний інформаційний простір, недостатня кількість державних програм у цьому напрямі тощо. Вказується, що стратегія побудови інформаційного суспільства має включати в себе як економічні, політичні, соціальні, технологічні реформи, так і необхідні трансформації влади і громадянського суспільства, баланс інтересів особистості, суспільства і держави. Необхідно зберегти баланс між правом на свободу отримання, ужитку і розповсюдження інформації та необхідністю забезпечувати інформаційну безпеку, що дозволить захистити національні інтереси і духовно-моральний клімат суспільства.

У підрозділі 3.2. «Вплив викликів інформаційного суспільства на розвиток права й моралі в Україні» досліджено специфіку, тенденції та морально-правові проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні, яка вже зіткнулася з проблемою впливу телекомунікаційних технологій на культуру, суспільство і людину. Вказується, що новий інформаційний світ формує нові ціннісно-сміслові моделі, змінюючи базисні, аксіологічні засади життєдіяльності суспільства. Серед негативних наслідків інформаційної революції є деградація суспільної моралі: неухильний процес примітивізації ціннісних орієнтацій в сучасному соціумі цілеспрямовано утверджується у формі свободи від моральних цінностей і визначається спрямуванням людини на зняття будь-яких моральних заборон, вироблених культурою. Окреслюються задачі, що стоять перед Україною в сфері розбудови інформаційного суспільства: розроблення належного правового забезпечення захисту суспільної моралі, приведення законодавства у відповідність до викликів сучасності, вироблення дієвих механізмів захисту власного інформаційно-культурного простору від зовнішньої експансії, переорієнтація ЗМІ на формування розвиненої національної свідомості та державно-політичної ідентичності, збереження культурно-історичної самобутності. Необхідно розробити правову базу щодо захисту інформаційних прав громадян, приватної інформації, урегулювання питань інтелектуальної власності. Позиція держави відносно проблеми розбудови інформаційного суспільства має бути закріплена на інституціональному рівні, а удосконалення інформаційного законодавства повинно стати стратегічним пріоритетом.

У підрозділі 3.3. «Морально-правові основи діяльності співробітників Національної поліції України в умовах розбудови інформаційного суспільства» обґрунтовано необхідність подальшого реформування діяльності Національної поліції України з метою приведення її у відповідність до європейських стандартів і викликів сучасного інформаційного суспільства. Аналізуються основні принципи діяльності поліції: законності, дотримання прав громадян, гуманізму, поваги до особистості та її гідності, демократизму, справедливості, рівності, колективізму, політичної нейтральності, відкритості та прозорості, підконтрольності діяльності, відповідальності, використання досягнень науки і техніки, сучасних технологій та інформаційних систем. На основі докладного аналізу Закону України «Про Національну поліцію» та «Правил етичної поведінки поліцейських» автором запропоновано внесення ряду змін до цих документів у відповідності до європейських стандартів, а також запровадження посади уповноваженого з питань поліцейської етики і Комісії з професійної етики.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у філософсько-правовому осмисленні взаємодії права та моралі в сучасному інформаційному суспільстві та виявленні зв'язків між

розвитком інформаційного суспільства і тими викликами, що постають у морально-правовій сфері. Основними науковими висновками, пропозиціями і рекомендаціями, отриманими в процесі дослідження, є такі:

1. Дослідження взаємодії права та моралі ґрунтується на методологічному інструментарії, наданого теорією філософії права, яка потребує поєднання класично-раціональної, некласичної та посткласичної методології. Підґрунтям дисертаційної роботи став філософсько-методологічний плюралізм: визнання різних методів, здатних розкрити взаємозв'язок права та моралі в умовах переходу до інформаційного суспільства. Стрижневим методом дисертаційного дослідження є аксіологічний, який дозволяє подолати вузькість нормативного розуміння права і є проявом постмодерного правового мислення,.

2. У філософсько-правовій думці історично склалися два підходи до трактування взаємодії права та моралі: природно-правовий (право має відповідати моральній природі людини) і позитивістський (протиставлення права та моралі). Однак, сьогодні у правознавстві відбувається процес конвергенції юридичного позитивізму та теорії природного права: позитивісти не заперечують взаємозв'язку права та моралі, моральної складової у змісті права, визнаючи, що правова система може безпосередньо містити у собі певні моральні норми, а прихильники теорії природного права стверджують, що мораль включає у себе обов'язок зберігати правопорядок, зокрема систему юридичних законів, встановлених державою.

3. Ускладнення структури та процесів сучасного суспільства призводить до плюралізму моралі та праворозуміння, що, у свою чергу, зумовлює розбіжності в оцінці взаємозв'язку права та моралі. Різні варіанти вирішення цієї проблеми мають, по можливості, не протидіяти, а співіснувати і взаємодіяти. В умовах сучасності проблема взаємодії права та моралі має знайти рішення в їх оптимальному поєднанні. Можна припустити, що з часом взаємозв'язок і взаємодія права та моралі будуть тільки зміцнюватися: право дедалі все більше стане спиратися на моральні норми, а мораль – забезпечувати добровільне дотримання права.

4. Концепт інформаційного суспільства є важливим елементом сучасної теорії суспільного прогресу, він відображає виникнення нової системи регламентації суспільного буття та формує гуманістичний вимір технологічного прогресу. Термін «інформаційне суспільство» включає в себе: формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору держав; повноправну участь у процесах інформаційної та економічної інтеграції держав і регіонів; домінування в економіці нових технологічних укладів, які ґрунтуються на масовому використанні інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток ринку інформації та знань; зростання ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури; підвищення рівня освіти; створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне отримання та використання інформації як важливої умови демократичного розвитку. Становлення й розвиток інформаційного суспільства відбувається за двома напрямками: 1) соціалізація економічних структур і відносин приватної

власності, обмеження державної влади; 2) індивідуалізація економічних і соціальних процесів, наповнення їх особистісним сенсом.

5. Інформаційно-комунікаційні технології мають величезний потенціал впливу на життя людини і суспільства, швидкість і масштаб якого постійно зростає. Але цей вплив не є завідомо позитивним і не забезпечує автоматично вихід цивілізації на траєкторію сталого розвитку. Побудова інформаційного суспільства ставить перед людством ряд викликів: інформаційні технології починають переважати над традиційними формами формування особистісних цінностей, розмиваються стандарти самовираження особистості, змінюється увесь комплекс ціннісних орієнтацій, сам моральний статус індивіда та механізми регуляції його поведінки (поглиблюється відчуження, комунікація стає формальною і вихолощеною, збільшується ступінь конфліктогенності, міжособисті відносини позбавляються стабільності), руйнуються культурні цінності, втрачається національна ідентичність. Складається нова форма соціальних взаємовідносин, в яких Інтернет стає організуючим началом: віртуалізується не лише суспільство, але й породжена ним особистість. Поява нової віртуальної реальності породжує ряд правових проблем, що потребують свого вирішення: дотримання прав інтелектуальної власності, боротьба з розповсюдженням кіберзлочинності, збереження конфіденційності та забезпечення інформаційної безпеки тощо. Правова система в умовах розширення кіберпростору потребує модернізації, а сам кіберпростір – етичних норм поведінки. Особлива увага при цьому повинна приділятися співвідношенню інтересів держави, суспільства та індивіда: необхідно уникати надмірного регулювання з боку держави, дотримання етичних норм кіберпростору може бути достатньо ефективним засобом правового регулювання.

6. Процес зближення міжнародної правової системи і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства представляє собою багаторівневу структурну діяльність держав у галузі правового забезпечення міжнародної інформаційної сфери. Головною метою інтеграційного процесу є визначення основних параметрів правового регулювання інформаційного обміну на міжнародному рівні. Реалізація цієї задачі довготривалий процес: спостерігається дискретність, неузгодженість і суперечливість нормативних правових актів; окремі нормативні правові документи міжнародного рівня не відповідають тенденціям розвитку інформаційного суспільства, а деякі з них опережають рівень розвитку внутрішньодержавного інформаційного законодавства. Розмаїття інформаційно-правових відносин робить неможливим визначення якоїсь єдиної «правильної» моделі інтеграції інформаційного законодавства, форма і механізми якої мають обиратися з урахуванням особливостей національної законодавчої системи та значимості самих інформаційно-правових відносин.

7. Однією з пріоритетних задач української держави є побудова відкритого інформаційного суспільства. В цілому в Україні сформовані передумови його розвитку, однак позитивна динаміка ще не стала

визначальною, цілий ряд причин, що носять комплексний характер, сповільнює цей процес: загальноекономічні (тривала криза, низький рівень матеріального забезпечення, відмінність у рівні соціально-економічного розвитку різних регіонів країни, міської та сільської місцевості), відсутність цілісної інформаційної інфраструктури, розпорошеність державних інститутів, що відповідають за входження України у глобальний інформаційний простір. Розвиток і регулювання інформаційного суспільства в Україні в останні роки ускладнюються політичною й економічною нестабільністю, високим рівнем корупції в органах державного управління і на місцях. Ряд положень законів в інформаційній сфері морально застаріли і не відповідають сучасному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, не враховують змін у законодавстві України та досвіду виконання Національної програми інформатизації. Загальним недоліком багатьох законів є їх термінологічна лакуна та те, що багато правових відносин в інформаційній сфері залишаються поза правовим регулюванням. Запропоновано внести до проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про Національну програму інформатизації» ряд уточнень та доповнень.

8. В інформаційному світі, як на глобальному рівні, так і в Україні, спостерігається загальна тенденція примітивізації ціннісних орієнтацій і формування культу споживання. Серед негативних соціальних наслідків деформації ціннісно-нормативних орієнтацій в сучасній Україні, найбільш тривожними є загальна дегуманізація суспільства, зростання криміногенності, розрив спадкоємності в культурній традиції, втрата національної ідентичності. Найбільш назрілими морально-правовими проблемами становлення в Україні інформаційного суспільства є: забезпечення права на інформацію та вплив її на правову дійсність, захист духовного життя людини і суспільства в умовах неконтрольованого інформаційного потоку, захист індивідуальної та суспільної свідомості від маніпуляцій в мережевому середовищі, формування та розвиток правової культури в інформаційному суспільстві, інформаційне насильство та інформаційна безпека. У тій політичній ситуації, що склалася сьогодні в Україні, правова складова інформаційного контенту стає не просто просвітницьким проектом, а фактором збереження самої державності.

Правові основи захисту суспільства від руйнівної дії аморальної продукції встановлює Закон України «Про захист суспільної моралі», але поза дією Закону залишаються засоби просування такої продукції. Запропоновано розширити сферу застосування закону «Про захист суспільної моралі» на засоби просування продукції, якщо вони суперечать моральним принципам.

9. Виважена державна політика в сфері захисту суспільної моралі в інформаційному середовищі має містити наступні заходи: розроблення механізму взаємодії держави з громадськістю для контролю над дотриманням чинного законодавства у діяльності ЗМІ; введення обов'язкового кодування з метою обмеження вільного доступу до тих програм, які можуть завдати шкоди неповнолітнім або показ їх у встановлений часовий інтервал у разі неможливості такого кодування; розроблення Кодексу кіберетики, в який поряд

із загальнолюдськими етичними принципами та нормами необхідно включити принципи, розроблені в комп'ютерній етиці; широкий суспільний дискурс актуальних питань кіберетики, норм мережевої етики (нетікету), проведення конференцій, семінарів, участь у міжнародних програмах відповідної спрямованості; опрацювання і введення в освітній процес закладів загальної середньої освіти рекомендацій щодо безпечного використання дітьми та підлітками Інтернету з метою інформування щодо можливих аморальних та протиправних наслідків неконтрольованого використання інформації та комунікаційних технологій, попередження кіберзлочинів, виховання відповідальної онлайн-поведінки; введення в закладах вищої освіти спеціальних курсів з комп'ютерної етики та прийняття ЗВО Кодексів комп'ютерної етики; розроблення етичного Кодексу, який регулюватиме питання суспільної моралі серед суб'єктів, діяльність яких пов'язана з обігом продукції сексуального чи еротичного характеру; створення незалежного громадського органу з питань захисту суспільної моралі, діяльність якого буде здійснюватися на громадських засадах; систематичне проведення виховних заходів у закладах освіти з метою пропаганди моральних цінностей; підтримка національної культури, мистецтва, книговидавництва, культурних та етичних традицій; здійснення моніторингу та контролю у сфері захисту суспільної моралі, аналіз процесів і тенденцій у цій сфері.

Цілеспрямована робота в плані подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин має відбуватися за наступними напрямками: розширення права громадян на звернення до органів влади за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних систем; подальше спрощення адміністративних послуг в контексті впровадження концепції е-урядування; унормування діяльності з поширення інформації в мережі Інтернет, що потребує розроблення та прийняття закону «Про засоби масової інформації в мережі Інтернет», в якому необхідно передбачити визначення правового статусу та принципи діяльності Інтернет-ЗМІ; вдосконалення правових вимог щодо дотримання етичних стандартів в ЗМІ та інших засобах телекомунікації; формування правових умов для забезпечення плюралізму, прозорості та неупередженості діяльності ЗМІ; визначення прав та обов'язків вітчизняних і зарубіжних суб'єктів інформаційних відносин в національному сегменті Інтернет; посилення відповідальності за незаконне розміщення та використання об'єктів авторського та суміжних прав у мережі Інтернет; узгодження термінології в інформаційному законодавстві; розроблення та ухвалення Інформаційного Кодексу України; підвищення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій доступності права для населення; розроблення правової бази щодо захисту приватної інформації.

10. В умовах входження України в світовий інформаційний простір і реформування усіх сфер життєдіяльності держави відбувається докорінна трансформація органів внутрішніх справ, головною метою яких є перетворення системи МВС України в правоохоронне відомство європейського зразка. На наш погляд, подальше реформування діяльності Національної поліції потребує

внесення змін до Закону «Про Національну поліцію» у відповідності до європейських стандартів. Враховуючи необхідність відновлення іміджу професії поліцейського, запропоновано ввести преамбулу до «Правил етичної поведінки поліцейських», в якій підкреслюється соціальна значущість професії поліцейського, а у п. 1 IV Розділу «Взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами» підкреслити зв'язок між результативністю діяльності поліції та її підтримкою з боку громадськості. Серед організаційних заходів щодо підвищення ефективності роботи Національної поліції пропонується передбачити запровадження посади уповноваженого з питань поліцейської етики та Комісії з професійної етики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сердюк І. В. Взаємодія права та моралі в історії філософсько-правової думки. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2015. № 1-2 (9-10). С. 97-106.
2. Сердюк І. В. Моральне формування особистості як елемент взаємодії права та моралі. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 75-81.
3. Сердюк І. В. Ціннісні орієнтири інформаційного суспільства: філософсько-правовий аналіз. *Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького*. 2015. № 12. С. 46-53.
4. Сердюк І. В. Взаємозв'язок права та моралі як регуляторів суспільних відносин. *Юридична психологія*. 2016. № 1 (18). С. 48-57.
5. Кушакова-Костицька Н. В., Сердюк І. В. Інформаційне суспільство: сутність та основні концептуальні підходи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. №1 (11). С.139-153.
6. Сердюк І. В. Формирование информационного общества в Украине: философско-правовой аспект. *Leges et Vita : Междунар. науч.- практ. прав. журнал*. 2017. № 9. С. 106-110.
7. Сердюк І. В. Морально-правові виклики глобального інформаційного суспільства. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 224-235.
8. Сердюк І. В. Розвиток прав людини в глобальному інформаційному суспільстві. *Visegrad journal on human rights*. 2017. №4. Частина 1. С. 133-138.
9. Сердюк І. В. Деякі питання інтеграції інформаційного законодавства в умовах глобального інформаційного суспільства. *Публічне право*. 2017. № 4. С. 200-207.
10. Сердюк І. В. Стан інформаційного законодавства України. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість та вдосконалення* : Зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 02-03 квітня 2015 р.). Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. С. 230-234.
11. Сердюк І. В. Психологічні особливості кіберзлочинності. *Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи (присвячена 20-ті річчю*

кафедри юридичної психології НАВС та 40-ка річчю судово-психологічної експертизи в Україні, Київ, 24 квітня 2015 р.): тези доп. наук.-практ. конф. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. Т.2. С. 43-46.

12. Сердюк І. В. Проблема співвідношення права та моралі в теорії юридичного позитивізму. *Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 11–12 березня 2016 р.). Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2016. С. 142-145.

13. Сердюк І. В. Міжнародно-правове регулювання інформації в умовах інформаційного суспільства. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість та вдосконалення* : Зб. матеріалів IV Наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 07-08 квітня 2016 р.). Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. С.93-96.

14. Сердюк І. В. Кореляція правових та моральних цінностей в умовах сучасного суспільства. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права*: матеріали VII Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (м. Київ, 11 листопада 2017 р.). К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 374-377.

15. Сердюк І. В. Нормативне забезпечення права громадян на інформацію в Україні. *Законодавство: історія розвитку, соціальна обумовленість та вдосконалення*: Зб. матеріалів V Наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 06-07 квітня 2017 р.). Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2017. С.44-48.

АНОТАЦІЯ

Сердюк І.В. Взаємодія права та моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням, в якому здійснено цілісний філософсько-правовий аналіз і наукове осмислення взаємодії права та моралі в сучасному інформаційному суспільстві, виявлені зв'язки між розвитком інформаційного суспільства та тими викликами, що постають у морально-правовій сфері. У дисертації сформулювало ряд концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Обґрунтовано процес конвергенції юридичного позитивізму та теорій природного права, окреслено морально-правові засади розвитку інформаційного суспільства та визначено коло проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікативних технологій на традиційні духовні цінності. Запропоновано практичні заходи державної політики в сфері захисту суспільної моралі та подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

Ключові слова: право, мораль, природне право, юридичний позитивізм, моралізація права, інформаційне суспільство, суспільство знань, інформаційно-комунікативні технології, віртуалізація, духовність, плюралізм, інформація, цифрова нерівність, комп'ютерна етика, інтеграція інформаційного законодавства.

АННОТАЦІЯ

Сердюк І.В. Взаємодія права і моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс. – Рукопись.

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата юридических наук по спеціальності 12.00.12 – філософія права. – Міністерство внутрішніх дел України, Національна академія внутрішніх дел, Київ, 2018.

Дисертація являється комплексним дослідженням, в якому здійснено цілісний філософсько-правовий аналіз і наукове осмислення взаємодії права і моралі в сучасному інформаційному суспільстві, виявлені зв'язи між розвитком інформаційного суспільства і теми викликами, які виникають в морально-правовій сфері. В дисертації сформульовано ряд концептуальних положень, висновків і рекомендацій, які мають важливе теоретичне і практичне значення. Обґрунтований процес конвергенції юридического позитивізму і теорії естесвенного права, визначені морально-правові основи розвитку інформаційного суспільства і встановлено коло проблем, породжуваних впливом новітніх інформаційно-комунікативних технологій на традиційні духовні цінності. Предложено практичні заходи державної політики в сфері захисту суспільної моралі і подальшого вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

Визначено методологію і понятійний апарат, використання яких буде сприяти виконанню дослідницьких завдань. Теоретично осмислено філософсько-правові підходи до трактування взаємодії права і моралі як ціннісно-нормативних і світоглядних орієнтирів людської діяльності. Визначено співвідношення і взаємодія права і моралі як взаємодіючих соціальних регуляторів. Досліджено і узагальнено основні концепції інформаційного суспільства, його перспективи і загальнолюдські проблеми побудови. Охарактеризовано морально-правові основи розвитку інформаційного суспільства і визначено коло проблем, породжуваних впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на традиційні духовні цінності. Охарактеризовано систему взаємодії міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства. Визначено стан, перспективи розвитку і прогалини реалізації інформаційного суспільства в Україні. Виявлено специфіку, тенденції і морально-правові проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні. Дані пропозиції по захисту суспільної моралі і подальшого вдосконалення правового

регулирования информационных отношений в Украине. Обоснована необходимость дальнейшего реформирования деятельности Национальной полиции Украины с целью приведения ее в соответствие с европейскими стандартами и вызовов современного информационного общества.

Предложено внести ряд уточнений и дополнений в проект закона «О внесении изменений в Закон Украины «О Национальной программе информатизации», закона «О Национальной полиции»; доказана необходимость расширить сферу применения закона «О защите общественной морали» на средства продвижения продукции, если они противоречат моральным принципам; обоснована необходимость введения преамбулы к «Правилам этического поведения полицейских», внесение изменений в п.1 IV раздела Правил, а также введение должности уполномоченного по вопросам полицейской этики и Комиссии по профессиональной этике.

Ключевые слова: право, мораль, естественное право, юридический позитивизм, морализация права, информационное общество, общество знаний, информационно-коммуникативные технологии, виртуализация, духовность, плюрализм, информация, цифровое неравенство, компьютерная этика, интеграция информационного законодательства.

ANNOTATION

Serdyuk I.V. Interaction of Law and Morality in the Information Society: Philosophical and Legal Discourse. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in Law in the specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – Ministry of Internal Affairs of Ukraine, National Academy of Internal Affairs, Kiev, 2018.

The thesis is a complex study in which a cohesive philosophical and legal analysis and scientific understanding of the interaction of law and morality in the modern information society is carried out, the links between the development of the information society and those challenges that appear in the moral and legal sphere are revealed. In the dissertation a number of conceptual provisions, conclusions and recommendations, which have important theoretical and practical significance are formulated. The substantiated process of convergence of legal positivism and the theory of natural law, the moral and legal foundations of the development of the information society are defined and the range of problems created by the influence of the latest information and communication technologies on traditional spiritual values has been established. Practical measures of state policy in the field of protection of public morality and further improvement of the legal regulation of information relations in Ukraine are proposed.

Key words: law, morality, natural law, legal positivism, moralization of the law, information society, knowledge society, information and communication

technologies, virtualization, spirituality, pluralism, information, digital inequality, computer ethics, integration of information legislation.